

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی
مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی
با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

شناسایی و اولویت بندی نیازهای اقتصادی جوامع روستایی در راستای تدوین کارآمد اسناد توسعه اقتصادی و اشتغال زایی روستایی (مطالعه موردی: استان یزد)

حجت رضایی

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی-کارشناس استانداری یزد، Email: h.rezaie1367@gmail.com

چکیده

با گذشت هفت دهه از برنامه‌های عمرانی و توسعه میان مدت در کشور همچنان هدف اصلی برنامه‌ریزی که توسعه بوده محقق نشده است و هنوز ایران در زمره کشورهای در حال توسعه محسوب می‌گردد که نواحی روستایی آن با مشکلات زیادی روبرو است. یعنی با وجود سابقه طولانی برنامه‌ریزی در کشور و تلاش‌های گسترده در زمینه توسعه به ویژه محرومیت‌زدایی از نواحی روستایی، نشانه‌های ناپایداری در ابعاد مختلف علی‌الخصوص در فضاهای روستایی مشهود است. در این راستا پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت بندی نیازهای اقتصادی جوامع روستایی (قابلیت‌ها و محدودیت‌ها) به منظور تدوین کارآمد اسناد توسعه اقتصادی و اشتغال زایی روستایی گردآوری گردیده است. رویکرد تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر روش گردآوری اطلاعات اکتشافی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی است. ابزار گردآوری اطلاعات مبتنی بر پرسشنامه و مصاحبه نیمه ساختاریافته است و جامعه آماری تحقیق را ۴۰ نفر از مطلعان کلیدی و مدیران روستایی تشکیل می‌دهند. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از تکنیک راهبردی SWOT استفاده گردیده است و بر اساس این تکنیک نتایج نشان می‌دهد بالا بودن درصد سواد جامعه روستایی استان در مهارت‌آموزی برای اشتغال و کارآفرینی روستایی با نمره نهایی ۰،۱۰۴ و توان ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی روستایی (کشاورزی، صنعت، معدن، گردشگری) با نمره نهایی ۰،۱۵۱ مهمترین قابلیت‌های اقتصاد روستایی استان یزد و پایین بودن میزان اشتغال روستایی در استان با نمره نهایی ۰،۱۱۹ و استخدام نیروی غیر بومی در صنایع موجود در شهرستان‌های استان با نمره نهایی ۰،۱۵۵ مهمترین محدودیت‌های اقتصاد روستایی استان یزد می‌باشند که در تدوین برنامه‌های اقتصادی در استان باید مورد توجه قرار گیرند. همچنین نتایج پژوهش بر اساس مفروضات تکنیک راهبردی سوات نشان می‌دهد جایگاه اقتصاد روستایی استان یزد در مرحله رشد و ساخت قرار دارد و استراتژی مناسب جهت پایداری اقتصاد روستایی در استان استراتژی بازنگری است.

واژه‌های کلیدی

توسعه پایدار، اقتصاد روستایی، برنامه‌ریزی روستایی، اسناد توسعه، استان یزد

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۱. بیان مسئله

گذر از وضعیت ناپایدار و دستیابی به پایداری؛ مستلزم توجه به اهداف، مؤلفه‌ها و مفروضات توسعه پایدار می‌باشد که برخی از آن‌ها عبارت است از: عدالت اجتماعی، حفاظت محیط زیست [۱۹]، مشارکت [۱]، تأمین نیازهای اساسی [۲۰]، آموزش و حکمروایی مطلوب [۲۲]. همچنین توجه به سطح محلی در برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار، برای گذر از ناپایداری به پایداری ضروری است [۷]. آشکار است عوامل و فرایندهایی که موجب عدم دستیابی به اهداف توسعه پایدار گردد و یا روند دستیابی به آن اهداف را کند نماید و نیز در راستای مفروضات اصلی توسعه پایدار روستایی، نباشد، نمی‌تواند موجب حرکت از وضعیت ناپایدار به وضعیت پایدار گردد. در این راستا یکی از دلایل عمده ضعف ساختاری روستاها در دستیابی به توسعه پایدار روستاها علی‌الخصوص روستاهای کشور ایران مشکلات اقتصادی آن‌ها است [۱۸] از علت به وجود آمدن این ضعف اقتصادی در نواحی روستایی نابرابری در تولیدات و فرصت‌های کاری و منابع مالی اندک [۲۵]، نابرابری فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و کشاورزی [۲۴] و انجام سرمایه‌گذاری‌های اندک در بخش کشاورزی و نداشتن تنوع در فعالیت‌ها را می‌توان نام برد [۲۷] که تبلور این ضعف و ناپایداری را می‌توان در عدم تنوع مشاغل، پایین بودن سطح اشتغال، پایین بودن میزان تولید و بهره‌وری در بخش کشاورزی، پایین بودن دستمزدها، ناپایداری فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه فقر و عقب‌ماندگی و ناپایداری روستاها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی دانست [۲۶]. لذا می‌توان گفت اقتصاد روستایی و رفع چالش‌های آن از مهمترین بعد توسعه روستایی و از مفروضات اصلی توسعه پایدار روستایی محسوب می‌گردد که بر بعدهای دیگر توسعه پایدار از جمله بعد اجتماعی همچون دسترسی به بهداشت، مسکن و غیره و بعد اکولوژیکی همچون حفظ محیط زیست، آب و خاک نیز تأثیرگذار است. چرا که در قالب الگوی توسعه پایدار روستایی، پایداری معیشت و امنیت اقتصادی در نواحی روستایی به منظور رسیدن به توسعه پایدار اهمیت بسیار اساسی و ضروری دارد [۱۲].

سبای موضوع فوق در کشور ایران برنامه‌ریزی میان مدت برای دستیابی به توسعه از سال ۱۳۱۶ با تشکیل شورای اقتصاد آغاز شد. گرچه قبل از آن برنامه عمرانی میان مدت هفت‌ساله‌ای توسط زاهدی برای دوره ۱۳۱۶-۱۳۱۰ ایران پیشنهاد شد که هنوز برنامه‌های توسعه به مفهوم کنونی در هیچ جای جهان مطرح نبود؛ ولی این برنامه هیچ‌گاه به طور رسمی مورد توجه قرار نگرفت [۱۱]. بنابراین سابقه و تقدم برنامه‌ریزی در ایران از بسیاری کشورها بیشتر است. ولی با وجود این هنوز ایران در زمره کشورهای در حال توسعه است و نواحی روستایی نیز با مشکلات بسیاری همچون مهاجرت، بیکاری، تغییرات ترکیب سنی جمعیت، عدم تنوع اقتصادی، استفاده نشدن از توان‌ها و قابلیت‌ها، آسیب‌پذیری بالا و غیره روبرو است [۳]. یعنی علی‌رغم اینکه برنامه‌ریزی‌های توسعه در کشور ایران به طور عام و برنامه‌ریزی روستایی به طور خاص سابقه نسبتاً طولانی داشته و از جمله پیشگامان تدوین برنامه‌های توسعه بوده است، متأسفانه امروز شاهد کم‌ترکی و رشد اقتصادی نامطلوب در پهنه کشور (شهر و روستا) هستیم. حال این سؤال پیش می‌آید که چرا با فراهم بودن شرایط رشد و توسعه و با وجود سابقه طولانی در امر برنامه‌ریزی و صرف منابع ملی در تدوین برنامه‌های توسعه؛ همواره کشور ایران با معضل اجرا نشدن برنامه‌ها و اثربخش نبودن برنامه‌ها مواجه می‌باشد [۲۱]. اثربخش نبودن برنامه‌های توسعه در روستاها به وضوح قابل مشاهده است. چرا که همانگونه که اذعان گردید با گذشت چندین دهه برنامه‌ریزی، روستاهای کشور ایران همچنان با معضل بیکاری، مهاجرت‌ها، تخلیه روستاها و غیره همراه می‌باشد. پژوهش‌های متعددی عواملی همچون عدم جایگاه مناسب روستا در نظام برنامه‌ریزی کشور؛ عدم توجه به شرایط محیطی و جغرافیایی روستاها در نظام برنامه‌ریزی؛ عدم نیازسنجی در مناطق روستایی و تدوین اهداف توسعه روستایی بر اساس نیازها و غیره که به طور کلی به تمرکز نظام برنامه‌ریزی مرتبط می‌گردد؛ را از عوامل اثربخش نبودن برنامه‌ها در زمینه روستاها دانسته‌اند [۸]. اما با این وجود از برنامه چهارم توسعه کشور، تهیه و تدوین سند ملی توسعه استان سازوکار اجرایی گرفته (ماده‌های قانونی ۷۲ و ۸۳) و علی‌رغم دیدگاه همیشه غالب برنامه‌ریزی بالا به پایین با اجرایی شدن سندهای توسعه استان دیدگاه پایین به بالا نیز در کنار دیدگاه قبلی در برنامه‌ریزی کشور و غیر متمرکز شدن نظام برنامه‌ریزی توسعه نیز بر حسب ظواهر امر مد نظر قرار گرفته است. اما با این وجود شواهد چند برنامه اخیر نیز نشان می‌دهد که برنامه‌ها به اهداف خود دست نیافته‌اند. در این راستا پژوهش حاضر با آگاهی از موضوعات فوق با هدف شناسایی و اولویت بندی نیازهای اقتصاد روستایی استان یزد (قابلیت‌ها و محدودیت‌ها) گردآوری گردیده است و سعی بر آن دارد با شناسایی قابلیت‌ها و محدودیت‌های اقتصاد روستایی؛ نظام برنامه‌ریزی استان را در تدوین برنامه کارآمد توسعه اقتصاد روستایی یاری رساند.

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۱-۱. پیشینه تحقیق

افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله با عنوان "تحلیل محتوایی جایگاه توسعه پایدار روستایی در برنامه‌های بعد از انقلاب اسلامی" با روش تحقیق تحلیلی- توصیفی به این نتیجه دست یافته‌اند که با وجود افزایش سطح توجه به توسعه پایدار روستایی در برنامه‌های بعد از انقلاب که بیشترین آن در برنامه‌ی چهارم توسعه مشاهده می‌شود، اما این توجه بر اساس ساختار مدل تعالی سازمانی در تمام ابعاد پایین‌تر از میانگین است و نشان می‌دهد که در برنامه‌ها عناصر توانمندساز در باور خطمشی گذاران و برنامه ریزان برای نهادینه کردن پایداری به درستی شناخته نشده است و مدیریت اجرایی از ظرفیت لازم برای اجرای پایداری برخوردار نیست [۲].

کاظمی ثانی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان "نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در کشور ترکیه" به بررسی سازمان‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط پرداخته و با روش تحقیق توصیفی- تحلیلی دریافته است که در این کشور توسعه روستایی به عنوان ابزار سیاسی مهم در کنار توسعه کشاورزی از دهه ۱۹۷۰ مورد توجه بوده است. در هر یک از طرح‌های توسعه پنج ساله اهداف خاصی مد نظر بوده است و بر سیاست‌های ویژه‌ای جهت تحقق توسعه کشاورزی و روستایی تأکید شده است. در رابطه با برنامه‌ریزی و توسعه روستایی در این کشور مهمترین وزارتخانه، وزارت کشاورزی و امور روستایی و مهمترین طرح نیز استراتژی ملی توسعه روستایی است. جهت‌گیری برنامه‌ها و پروژه‌ها توسعه روستایی و کشاورزی عمدتاً در راستای کشاورزی و گسترش فناوری‌های جدید جهت تولید بیشتر بوده است و متغیرهای اجتماعی و عوامل انسانی در فرایند توسعه روستایی مورد غفلت قرار گرفته‌اند. بنابراین سهم بخش روستایی و کشاورزی در اقتصاد ترکیه به سطح مورد نظر دست نیافته و در کل رفاه چندانی را برای جمعیت روستایی در بر نداشته است. مقایسه بین کشور ترکیه و ایران در این زمینه حاکی از شباهت‌های بسیار بوده و عمده تفاوت آنها در استراتژی ملی توسعه روستایی و ساختار سازمانی برای امور روستایی است [۱۶].

خادمی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان "تدوین برنامه پنج ساله توسعه روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکتی در روستای صدرآباد دهستان رستاق استان یزد" با استفاده از روش‌های پیمایشی، روش ارزیابی مشارکتی روستایی و مدل سوات به ارائه راهبردهای مؤثر و تدوین کلیات برنامه اجرایی توسعه روستایی پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش و تحلیل راهبردی صورت گرفته از منطقه مورد مطالعه راهبرد تهاجمی مناسب‌ترین الگو برای توسعه منطقه مورد مطالعه می‌باشد که در عرصه اقتصادی ارتقای بهره‌وری و رقابت‌پذیری بخش کشاورزی و رشد پایدار اقتصاد روستایی، در عرصه کالبدی بهبود کیفی زندگی ساکنان روستا از طریق ارتقا و بهره‌وری بسترهای زیرساختی و در عرصه اجتماعی- فرهنگی بهبود پویایی میراث فرهنگی و ارتقای هویت از کلیات برنامه توسعه روستایی منطقه مورد مطالعه محسوب می‌گردند [۶].

فاطمی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای تحت عنوان "تحلیل الگوی حاکم بر نظام برنامه‌ریزی توسعه پایدار اقتصاد روستایی ایران" با روش اکتشافی و توصیفی-تحلیلی به بررسی نظام برنامه‌ریزی روستایی در استان یزد پرداخته و نتیجه‌گیری نموده‌اند که برنامه‌ریزی توسعه استان یزد یک روند بالا به پایین با نگاه مرکزیت بر برنامه‌ریزی دارد. چرا که جامعه آماری پژوهش تأکید نموده‌اند که در مرحله تدوین و طراحی برنامه، اهداف بر اساس نیازها و خواسته‌های مردم روستایی صورت نمی‌گیرد. سهم مشارکتی کنشگران محلی شامل مردم روستایی، مدیران روستایی و نخبگان در هر سه بخش تهیه و تدوین، اجرا و پایش و ارزیابی بسیار ناچیز بوده و در بخش تهیه و تدوین هیچ نظارتی بر نحوه تصمیم‌گیری، تطابق تصمیم‌ها با نیازهای منطقه، قابلیت انجام تصمیم‌ها و غیره صورت نمی‌گیرد. اهداف اقتصاد روستایی بدون در نظر گرفتن شرایط جغرافیایی منطقه و نیازهای مردم بومی بر اساس اهداف کلی برنامه‌های میان مدت توسعه کشور نگاشته و بعضاً به اجرا در نمی‌آید [۱۴].

سلطانی و تقیلو (۱۴۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "تحلیل ظرفیت پایداری نظام اقتصاد روستایی" با روش تحقیق توصیفی- تحلیلی به بررسی ظرفیت پایداری اقتصاد روستایی در بخش مرکزی شهرستان ارومیه پرداخته و نتیجه‌گیری کرده‌اند که فعالیت‌هایی در بخش خدمات و صنعت در پویایی اقتصاد روستایی نقش داشته‌اند که به نوعی وابسته به کشاورزی بوده‌اند. گردشگری و طبیعت‌گردی در بخش خدمات، صنایع دستی و چرم و مبلان در بخش صنعت به شدت به فعالیت‌های کشاورزی و دامی وابسته است که از نظر مردم موجب پویایی اقتصاد روستا می‌شود. در این فعالیت‌ها بخش تولید، هزینه و تنوع تولید سهم بزرگی در پایداری اقتصاد روستا به خود اختصاص داده است که در صورت توجه به آنها پایداری اقتصاد روستا در منطقه تضمین می‌یابد [۹].

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۲. مفاهیم نظری پژوهش

پایداری اقتصادی به معنای آن است که سیستم‌ها در تعامل با محیط اقتصادی رقابت‌کننده و ماندگار باشند. هر سیستمی که از نظر اقتصادی ماندگار نیست، هر اندازه که مورد قبول جامعه، هماهنگ با الزامات اکولوژیکی و از لحاظ سیاسی مورد حمایت باشد، نمی‌تواند تداوم یابد [۷]. به عبارتی پایداری اقتصادی به معنای تقویت مبانی اقتصاد و دستیابی به امنیت اقتصادی از نظر دسترسی به معیشت پایدار در امور مستمر و با ثبات، اشتغال سودمند و منابع مالی قابل اتکا و در نهایت فناوری مقتضی و همساز با محیط بهره‌برداری از منابع انسانی است [۱۷]. اسپننگرگ، پایداری اقتصادی را ایجاد و حفظ درآمدی دائمی و با ثبات برای افراد جامعه بدون کاهش و زوال سرمایه‌ها و ذخایر می‌داند. وی معتقد است که اقتصاد زمانی پایدار است که منجر به پایداری سیستم‌های طبیعی، اجتماعی و انسانی شود [۲۸]. پایداری اقتصادی، به معنای ماندگاری اقتصادی است و خود بر پایداری تولید، افزایش بهره‌وری، متنوع سازی آن، اشتغال پایدار، درآمد مناسب و کافی تأکید دارد [۱۳].

پایداری اقتصادی بنیانی اخلاقی در طرز تفکر بهره‌وری است که در پی دستیابی به دو هدف اصلی در استفاده از منابع کمیاب می‌باشد:

۱. ارضای نیازها و خواسته‌های فردی انسان‌ها
۲. عدالت بین انسان‌ها و نسل‌های حال و آینده و عدالت نسبت به طبیعت به منظور تنظیم روابط انسان و طبیعت در دوره زمانی درازمدت و نامشخص [۲۹].

همچنین می‌توان گفت پایداری اقتصادی، ایجاد رشد عادلانه و متوازن جامعه انسانی و تضمین بهره‌مندی تک تک انسان‌ها در طول زمان بدون وارد آوردن خدشه به منابع زیستی، طبیعی و فرهنگی است. پایداری اقتصادی به طور کلی به شرایطی اطلاق می‌شود که در نتیجه آن رفاه اقتصادی در گذر زمان کاهش نیابد و از راه ایجاد سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی سالم بدون آسیب زدن به ذخایر و سرمایه‌های طبیعی، موجب پیشبرد برنامه‌های اصولی کارآمد در بهره‌برداری صحیح از منابع و همچنین تشویق فعالیت‌های جدید اقتصادی شود. یکی از مؤلفه‌های پایداری اقتصادی، تولید و مصرف پایدار است. و آن به معنای تغییر الگوی تولید و مصرف به صورتی که با به کارگیری علم و فناوری مؤثر با رعایت رفاه اکولوژیکی، رفاه انسانی هم تأمین شود؛ تعریف می‌گردد [۲۰].

پایداری اقتصادی مبتنی بر ترکیبی از مؤلفه‌های اقتصادی همچون رشد تورم، تعداد پروژه‌های عمرانی اشتغال رسمی و غیررسمی، بی‌کاری و ... است. به طور کلی برای پایداری اقتصادی سه مؤلفه عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی [۳۰] ذکر گردیده است که در ادامه به اختصار به آن‌ها اشاره می‌گردد:

▪ عدالت اقتصادی

رفع فقر و سازگاری با محیط مهم‌ترین معیارهای قابل تعریف در ارتباط با مؤلفه عدالت اقتصادی به شمار می‌روند. از فقر تعاریف متعدد و متفاوت ارائه شده است که این تفاوت‌ها به مواردی مانند فلسفه وجودی انسان، نقش انسان در اجتماع، برداشت از مفهوم عدالت اجتماعی، باور به اصالت فرد یا اصالت جمع و شرایط زیست بر می‌گردد. در مجموع می‌توان گفت که فقر پدیده‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که از عدم تأمین حداقل نیازهای اساسی برای زندگی و سیر به سوی سعادت ناشی می‌شود؛ فقر بر حسب زمان و مکان نسبی بوده، فقیر کسی است که فاقد قابلیت و توانایی کافی برای تأمین حداقل نیازهای مادی و معنوی خود باشد [۱۰]. در ارتباط با سازگاری با محیط، شاید بتوان تخریب منابع طبیعی را از آشکارترین مواردی دانست که در آن، عدم سازگاری با محیط مشهود است [۳۱].

▪ ثبات اقتصادی

تنوع‌بخشی اقتصادی و آسیب‌پذیری از مهمترین بعدهای ثبات اقتصادی به شمار می‌روند. تنوع‌بخشی اقتصادی به تعداد و تساوی مسیرهای جریان انرژی در داخل نظام‌های اقتصادی اشاره دارد و با برآورد تعدد انواع متفاوت فعالیت‌های اقتصادی موجود در نظام و چگونگی تساوی توزیع انرژی میان آن‌ها قابل اندازه‌گیری است. تنوع شالوده ثبات بوده که اغلب به صورت وسیله‌ای برای تحقق اهداف اقتصادی و رشد و ثبات پایداری ارتقا یافته است. انتظار می‌رود که جامعه‌ای با اقتصاد متنوع شانس بهتری برای رشد و آینده‌بائبات داشته باشد [۱۵].

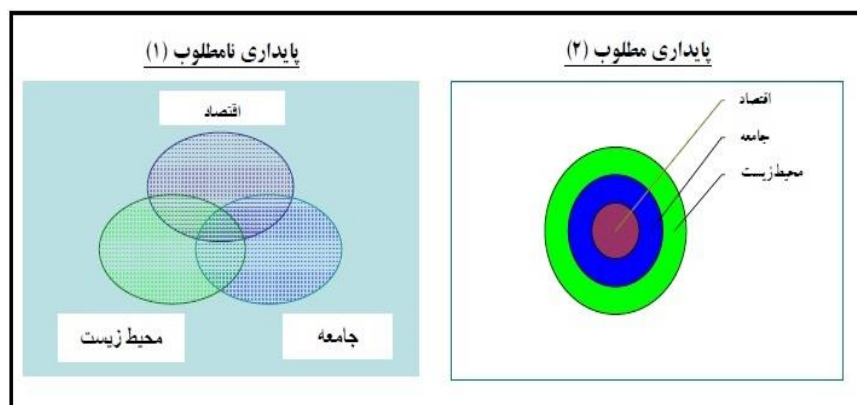
▪ رفاه اقتصادی

از مهمترین بعدهای این مؤلفه کارایی اقتصادی و بهره‌وری می‌توان نام برد. کارایی اقتصادی به ارتباط بین داده‌های مورد استفاده و ستانده‌های به دست آمده اشاره دارد. داده‌ها شامل نیروی کار، سرمایه و منابع طبیعی می‌باشند. اغلب کمیابی و کیفیت ضعیف کارکردهای محیطی منجر به کاهش کارایی می‌شود و بدین ترتیب، سرمایه و نیروی کار بیشتری مصرف می‌شود تا همان میزان بازده به دست آید؛ هر چند، سطح خاصی از کمیابی (فشارها) نیز به صورت محرک ضروری به نظر می‌رسد تا استفاده کنندگان از منابع به توسعه نظام‌های تولیدی کارا تر بپردازند. نسبت بازده واقعی به دست آمده به بازدهی استاندارد و تعیین شده (مورد انتظار) کارایی یا راندمان است؛ یا در واقع، نسبت مقدار کاری که انجام می‌شود، به مقدار کاری که باید انجام گیرد [۱۵].

۱-۲. توسعه پایدار اقتصاد روستایی

پایداری اقتصادی در مناطق روستایی به معنی تقویت مبانی اقتصاد و دستیابی به امنیت اقتصادی از نظر دسترسی به معیشت پایدار، در امور مستمر و با ثبات، اشتغال سودمند و منابع مالی قابل اتکا و در نهایت، فناوری مقتضی و همساز با محیط و با بهره‌برداری از منابع انسانی است [۱۷]. بنابراین با توجه به اهمیت پایداری اقتصاد و همچنین ریشه داشتن ناپایداری‌ها علی‌الخصوص در زمینه اقتصادی در روستاها، برنامه‌ریزی جهت تقویت نظام اقتصاد روستاها جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی لازم و ضروری می‌باشد. چرا که اقتصاد سالم روستایی قادر است خود را از طریق گسترش فعالیت‌های فرعی/جنبی مبتنی بر منابع و تولیدات موجود احیا کند. به موازات پایدار شدن اقتصاد، وجوه سرمایه‌گذاری همراه با نظارت و کنترل محلی تکنولوژی افزایش می‌یابد و توسعه را در این بعد با خود به همراه می‌آورد [۵].

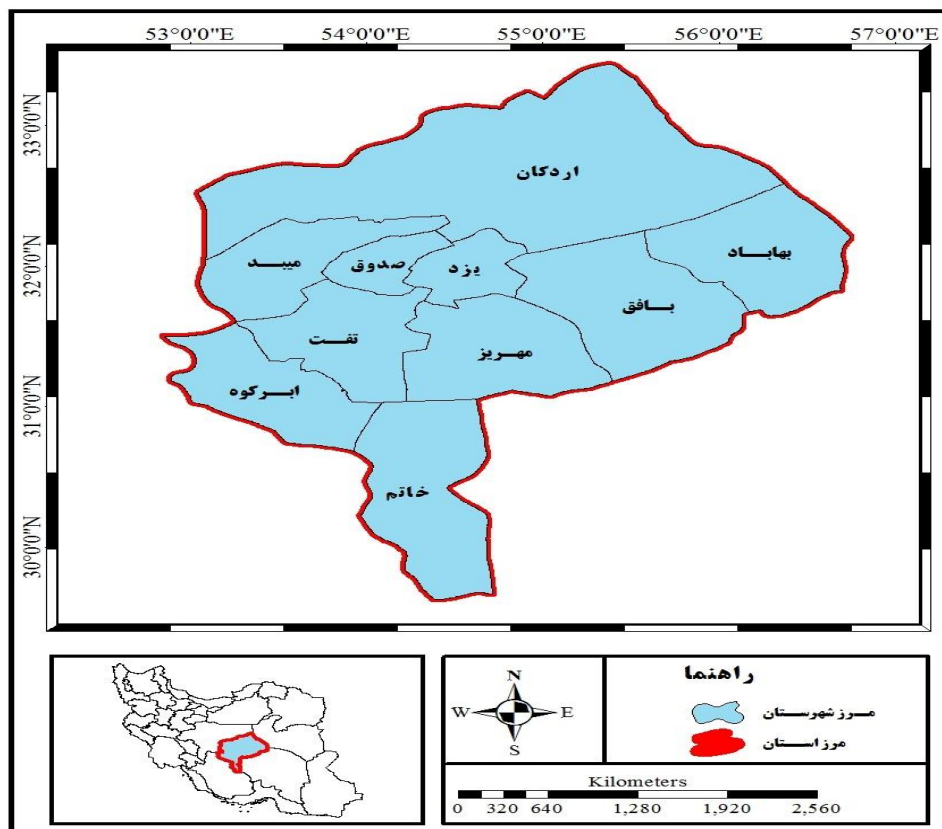
در حال حاضر وضعیت اقتصاد روستاها به خصوص در کشورهای در حال توسعه روند نزولی به خود گرفته است، به طوری که جابه‌جایی و مهاجرت‌های گسترده روستاییان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمده جمعیت روستایی در حاشیه و مواردی از این دست نشان می‌دهد که در عمل، اهداف حیاتی توسعه مبنی بر افزایش پایدار درآمد، گسترش اشتغال‌های تولیدی و برقراری متعادل تر منافع ناشی از رشد در مناطق روستایی با شکست مواجه شده است. از سوی دیگر افزایش تولیدات کشاورزی با استفاده بی‌رویه از کودهای شیمیایی و تأکید بر رشد اقتصادی باعث بر هم خوردن تعادل زیست‌بوم‌های طبیعی و زراعی شده و با کاهش پایداری طبیعت و نظام‌های زراعی، به تزلزل تعادل بوم‌شناختی، اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی انجامیده و ناپایداری آن‌ها را رقم زده است [۱۵]. لذا با توجه به ضعف زیرساخت‌های اصول اقتصاد پایدار و با توجه به گفته بانک جهانی که توسعه روستایی راهبردی است برای بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی مردم فقیر روستایی و در واقع عاملی است برای کاهش فقر [۳۲] و همچنین این نکته که توسعه اقتصادی و توسعه پایدار در ارتباط با هم بوده و با هم رابطه تنگاتنگی دارند، لازم و ضروری است در کشور های در حال توسعه در زمینه پایداری اقتصاد روستایی مطالعات جامعی صورت گرفته و مبتنی بر شرایط بومی برنامه ریزی به منظور ارتقای اقتصاد روستایی در زمینه پایداری صورت گیرد.

شکل ۱. جایگاه اقتصاد مابین ابعاد پایداری [۴]

۳. منطقه مورد مطالعه

استان یزد با مساحت حدود ۷۴۴۹۳ کیلومتر مربع در قسمت مرکزی فلات ایران در مختصات ۲۹ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۷ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی واقع شده است. از نظر وسعت این استان هشتمین رتبه را در بین استان‌های کشور به خود اختصاص داده است. از نظر موقعیت جغرافیایی، این استان در مرکز ایران واقع شده و به استان‌های سمنان، خراسان جنوبی، کرمان، فارس و اصفهان محدود است. استان یزد طبق آخرین تغییرات تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵ دارای ۱۰ شهرستان، ۲۱ شهر، ۲۱ بخش و ۴۵ دهستان بوده است. بر اساس آخرین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت استان ۱۱۳۸۵۳۳ نفر بوده که در مقایسه با سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ متوسط رشد سالانه جمعیت ۲,۵۳ درصد بوده است.

شکل ۲. موقعیت سیاسی شهرستان‌های استان یزد

۴. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی و از نظر ابزار مبتنی بر مشاهده، مصاحبه نیمه ساختاریافته و پرسشنامه می‌باشد. در این پژوهش از شیوه نمونه‌گیری کیفی استفاده شده است که هدف نمونه‌گیری کیفی هدفمندی بوده است. بدین منظور برای تعیین نمونه از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی به منظور شناسایی نیازهای اقتصادی (قابلیت‌ها و محدودیت‌ها) استفاده گردیده و نمونه‌گیری و جمع‌آوری اطلاعات بر حسب اشباع در داده‌ها (یکسان گردیدن اطلاعات ارائه شده از سوی مصاحبه شونده‌گان) بوده است. در این مرحله پس از مصاحبه با ۴۰ نفر از مطلعان کلیدی و مدیران روستایی به عنوان نمایندگان جوامع روستایی داده‌ها یکسان و اشباع در داده‌ها حاصل گردیده است. در این پژوهش تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس تکنیک راهبردی صورت گرفته است. این تکنیک که به اختصار SWOT نامیده می‌شود یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. این مدل تحلیل سیستماتیکی را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژی‌هایی که بهترین تطابق بین آن‌ها را ایجاد می‌نماید، ارائه می‌دهد. از دیدگاه این مدل یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند. برای این منظور نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها در چهار حالت کلی WT, ST, WO, SO پیوند داده می‌شوند و گزینه‌های استراتژی از بین آن‌ها انتخاب می‌شوند [۲۳]. لازم به ذکر است به منظور شناسایی عوامل داخلی و خارجی از تکنیک دلفی استفاده گردیده است. بدین صورت که از جامعه آماری خواسته شد تا قابلیت‌ها و محدودیت‌های اقتصاد روستایی استان یزد را در راستای تدوین کارآمد اسناد توسعه و سیاستگذاری شناسایی و معرفی نمایند. پس از استخراج قابلیت‌ها و محدودیت‌ها به منظور اولویت‌بندی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها پرسشنامه‌ای طراحی و توسط جامعه آماری کارشناسان مورد ارزیابی قرار گرفت. لازم به ذکر است وزن دهی قابلیت‌ها و محدودیت‌ها بر اساس نظام وزن دهی آنتروپی صورت گرفته است.

۵. یافته‌های تحقیق

بر اساس تلفیق نظرات جامعه‌های آماری اولویت‌بندی قابلیت‌ها و محدودیت‌های اقتصاد روستایی استان یزد را طبق موارد زیر می‌توان ارائه کرد:

از قابلیت‌های اقتصاد روستایی استان یزد به تفکیک در بخش نقاط قوت به ترتیب می‌توان به مواردی همچون بالا بودن درصد سواد جامعه روستایی استان در مهارت‌آموزی برای اشتغال و کارآفرینی روستایی با نمره نهایی ۰,۱۰۴؛ صنعتی بودن برخی از شهرستان‌های استان و توان استفاده از نیروی بومی روستایی در صنایع با نمره نهایی ۰,۱۰۱؛ وجود جذابیت‌های تاریخی و طبیعی روستاهای استان یزد (توان گردشگری روستاها) با نمره نهایی ۰,۰۹۷؛ وجود صنایع دستی منحصر به فرد در برخی از روستاهای استان با نمره نهایی ۰,۰۹۳ و مستعد بودن شرایط محیطی و اقلیمی منطقه در تنوع‌بخشی فعالیت‌های کشاورزی همچون پرورش آبزیان با نمره نهایی ۰,۰۹۲ اشاره کرد (جدول ۱).

از قابلیت‌های اقتصاد روستایی در بخش فرصت‌ها می‌توان به ترتیب به توان ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی روستایی (کشاورزی، صنعت، معدن، گردشگری) با نمره نهایی ۰,۱۵۱؛ ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و دامپروری در روستاهای استان با نمره نهایی ۰,۱۳۲؛ حمایت از بخش گردشگری روستایی، اعطای تسهیلات و فراهم نمودن زیرساخت‌ها با نمره نهایی ۰,۱۲۵؛ حمایت از صنایع و معادن موجود در شهرستان‌ها به منظور جذب نیروی بومی علی‌الخصوص نیروی ساکن با نمره نهایی ۰,۱۲۴ و نگاه مثبت دولت به اشتغالزایی روستایی در برنامه ششم توسعه (طرح‌های اشتغالزایی روستایی) با نمره نهایی ۰,۱۲۶ اشاره کرد (جدول ۲).

از محدودیت‌های اقتصاد روستایی در بخش تهدیدها می‌توان به ترتیب به مواردی همچون استخدام نیروی غیر بومی در صنایع موجود در شهرستان‌های استان با نمره نهایی ۰,۱۵۵؛ بالا بودن نرخ بیکاری در مناطق روستایی استان علی‌الخصوص در ارتباط با جوانان روستایی با نمره نهایی ۰,۱۳۶؛ بالا رفتن میانگین سنی جمعیت شاغل در بخش کشاورزی بالا رفتن میانگین سنی جمعیت شاغل در بخش کشاورزی با نمره نهایی ۰,۱۳۲؛ خروج سرمایه‌های مادی و انسانی از سطح روستاها و عدم توجه مسئولین به این موضوع با نمره نهایی ۰,۱۳۰ و عدم توجه به بخش گردشگری روستای در استان و نبود طرح جامع در زمینه گردشگری با نمره نهایی ۰,۱۲۴ اشاره کرد (جدول ۳).

از محدودیت‌های اقتصاد روستایی در بخش نقاط ضعف می‌توان به ترتیب به مواردی همچون پایین بودن میزان اشتغال روستایی در استان یزد با نمره نهایی ۰,۱۱۹؛ عدم تنوع شغلی و بیکاری فصلی در روستاها با نمره نهایی ۰,۱۱۸؛ پایین بودن سطح درآمد روستایی و پس‌اندازها با نمره نهایی ۰,۱۱۳؛ دلالی و واسطه‌گری در بخش تولیدات روستایی با نمره نهایی ۰,۱۰۶ و عدم توجه به بخش گردشگری روستایی در سطح استان (ضعف زیرساخت‌های گردشگری روستایی) با نمره نهایی ۰,۱۰۴ اشاره کرد (جدول ۴).

جدول ۱. اولویت بندی نقاط قوت اقتصاد روستایی استان یزد

رتبه	نمره	وزن	میانگین	نقاط قوت
۳	۰,۰۹۷	۰,۰۳۰۵	۳,۲۱	وجود جاذبیت های تاریخی و طبیعی روستاهای استان یزد (توان گردشگری روستاها)
۴	۰,۰۹۳	۰,۰۲۷۸	۳,۳۶	وجود صنایع دستی منحصر به فرد در برخی از روستاهای استان
۱۵	۰,۰۵۹	۰,۰۱۸۹	۳,۱۲	گیاهان دارویی خودرو در منطقه
۱۱	۰,۰۷۷	۰,۰۲۵۱	۳,۰۵	وجود منابع طبیعی بکر و معادن غنی در محدوده روستاها
۹	۰,۰۸۰	۰,۰۲۴۸	۳,۲۱	وجود منابع سرشار انرژی خورشیدی و وجود منابع باد در روستاها
۲	۰,۱۰۱	۰,۰۳۱۹	۳,۱۶	صنعتی بودن برخی از شهرستان های استان و توان استفاده از نیروی بومی روستایی صنایع
۱۲	۰,۰۷۶	۰,۰۲۳۲	۳,۲۶	کیفیت برخی از تولیدات روستایی استان در کشور همچون زردآلو، انار، پسته
۹	۰,۰۸۰	۰,۰۲۶۱	۳,۰۵	فارغ التحصیلان متخصص و آماده به کار در سطح روستاهای استان
۱۴	۰,۰۶۵	۰,۰۲۱۶	۳,۰۰	وجود بخش خصوصی توانمند و بالا بودن میل نهایی به پس انداز و سرمایه گذاری
۷	۰,۰۸۴	۰,۰۲۸۱	۳,۰۰	مستعد بودن مناطق روستایی استان از نظر قابلیت های کشت انواع محصولات استراتژیک
۵	۰,۰۹۲	۰,۰۲۹۲	۳,۱۵	مستعد بودن شرایط محیطی و اقلیمی منطقه در تنوع بخشی فعالیت های کشاورزی
۱	۰,۱۰۴	۰,۰۳۰۶	۳,۴۱	بالا بودن درصد سواد جامعه روستایی استان در مهارت آموزی برای اشتغال و کارآفرینی
۷	۰,۰۸۴	۰,۰۲۶۳	۳,۲۰	بالا بودن درصد مشارکت اقتصادی زنان روستایی در فعالیت های اقتصادی استان
۶	۰,۰۸۸	۰,۰۲۳۴	۳,۷۶	فراهم بودن زیرساخت های صنعتی همچون شهرک ها و ناحیه های صنعتی در شهرستان ها
۱۰	۰,۰۷۸	۰,۰۲۴۰	۳,۲۵	فراهم بودن زیرساخت های کشت گلخانه ای (شهرک های گلخانه ای) در شهرستان ها
۱۳	۰,۰۶۸	۰,۰۲۱۰	۳,۲۲	دانش بومی روستاییان منطقه در پرورش دام
۸	۰,۰۸۱	۰,۰۲۲۹	۳,۵۲	وجود تعاونی ها و تشکل های تولیدی روستایی در شهرستان های استان یزد
۵	۰,۰۹۲	۰,۰۲۷۰	۳,۴۲	سطح بالای تولید محصولات باغی نسبت به محصولات زراعی در استان

جدول ۲. اولویت بندی فرصت های اقتصاد روستایی استان یزد

رتبه	نمره	وزن	میانگین	فرصت
۸	۰,۱۱۴	۰,۰۳۶۹	۳,۱۰	قابلیت ایجاد و توسعه صنایع معدنی و فولاد در شهرستان های استان
۲	۰,۱۳۲	۰,۰۳۹۵	۳,۳۵	ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و دامپروری در روستاهای استان
۱۲	۰,۱۰۵	۰,۰۳۱۹	۳,۲۹	بازاریابی صنایع دستی و ثبت صنایع دستی روستایی استان
۱۰	۰,۱۰۷	۰,۰۳۱۶	۳,۳۸	ایجاد نیروگاه های بادی و خورشیدی در روستاهای استان
۱۴	۰,۰۹۸	۰,۰۳۲۵	۳,۰۱	ایجاد بازارچه های هفتگی در شهرستان ها برای عرضه محصولات روستایی
۷	۰,۱۱۸	۰,۰۳۵۶	۳,۳۲	حمایت از بخش خصوصی در سرمایه گذاری فعالیت های اقتصاد روستایی
۶	۰,۱۲۱	۰,۰۳۸۷	۳,۱۳	حمایت از نیروی جوان، تحصیل کرده و متخصص بخش روستایی در بخش های متنوع اقتصادی
۱	۰,۱۵۱	۰,۰۴۲۴	۳,۵۷	توان ایجاد تنوع در فعالیت های اقتصادی روستایی (کشاورزی، صنعت، معدن، گردشگری)
۱۳	۰,۱۰۴	۰,۰۳۴۰	۳,۰۶	تمرکز بر تولید محصولات استراتژیک و با مزیت در روستاهای استان
۳	۰,۱۲۵	۰,۰۴۰۵	۳,۰۸	حمایت از بخش گردشگری روستایی، اعطای تسهیلات و فراهم نمودن زیرساخت ها
۴	۰,۱۲۴	۰,۰۴۰۳	۳,۰۸	حمایت از صنایع و معادن موجود در شهرستان ها به منظور جذب نیروی بومی علی الخصوص نیروی
۹	۰,۱۱۲	۰,۰۳۵۶	۳,۱۵	حمایت و تشویق روستاییان به کشت مکانیزه و گلخانه ای در سطح استان یزد در جهت افزایش
۱۵	۰,۰۹۳	۰,۰۳۰۴	۳,۰۵	حمایت از بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی در جهت اشتغالزایی، افزایش آگاهی و دانش
۱۱	۰,۱۰۶	۰,۰۳۳۷	۳,۱۴	حمایت از قابلیت های فنی و حرفه ای روستاییان در تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی (زنبورداری،
۵	۰,۱۲۶	۰,۰۴۰۳	۳,۱۲	نگاه مثبت دولت به اشتغالزایی روستایی در برنامه ششم توسعه (طرح های اشتغالزایی روستایی)

جدول ۳. اولویت بندی تهدیدهای اقتصاد روستایی استان یزد

رتبه	نمره	وزن	میانگین	تهدید
۸	۰,۱۰۸	۰,۰۳۱۴	۳,۴۵	محدودیت شدید منابع آب از لحاظ کمی و کیفی در روستاهای استان
۹	۰,۱۰۵	۰,۰۳۱۳	۳,۳۴	خشکسالی های پی در پی در سطح استان و عدم توجه به آن
۳	۰,۱۳۲	۰,۰۳۸۵	۳,۴۴	بالا رفتن میانگین سنی جمعیت شاغل در بخش کشاورزی
۵	۰,۱۲۴	۰,۰۳۶۲	۳,۴۱	عدم توجه به بخش گردشگری روستای در استان و نبود طرح جامع در زمینه گردشگری و صنایع
۶	۰,۱۲۲	۰,۰۳۸۱	۳,۱۹	کمبود اعتبارات و تسهیلات برای بهبود زیرساخت های صنعتی و گلخانه ای در روستاهای استان توجه
۱	۰,۱۵۵	۰,۰۴۳۶	۳,۵۶	استخدام نیروی غیر بومی در صنایع موجود در شهرستان های استان
۴	۰,۱۳۰	۰,۰۳۸۴	۳,۳۹	خروج سرمایه های مادی و انسانی از سطح روستاها و عدم توجه مسئولین به این موضوع
۱۱	۰,۰۹۹	۰,۰۲۹۹	۳,۳۱	عدم تخصص و غیر مرتبط بودن مدرک مدیران و برنامه ریزان توسعه روستایی در سطح استان
۱۲	۰,۰۹۳	۰,۰۲۹۲	۳,۱۸	مهیا نبودن زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات در برخی از روستاهای استان یزد
۲	۰,۱۳۶	۰,۰۴۰۳	۳,۳۷	بالا بودن نرخ بیکاری در مناطق روستایی استان علی الخصوص در ارتباط با جوانان روستایی
۷	۰,۱۱۸	۰,۰۳۸۹	۳,۰۲	پایین بودن درآمد روستاییان استان یزد در مقابل درآمد سرانه در مناطق شهری استان
۱۰	۰,۰۹۴	۰,۰۳۰۱	۳,۱۴	بالا بودن نرخ بهره بانکی در ارتباط با فعالیت های بخش کشاورزی، صنعت، معدن، ساختمان و ...
۹	۰,۱۰۵	۰,۰۳۰۱	۳,۴۸	عدم توجه به سرمایه گذاری بخش خصوصی در فعالیت های اقتصادی روستاها (عدم مشوق)

جدول ۴. اولویت بندی نقاط ضعف اقتصاد روستایی استان یزد

رتبه	نمره	وزن	میانگین	نقاط ضعف
۵	۰,۱۰۴	۰,۰۲۹۵	۳,۵۱	عدم توجه به بخش گردشگری روستایی در سطح استان
۱۰	۰,۰۹۰	۰,۰۲۸۲	۳,۱۸	عدم بازار، آموزش و خدمات مشاوره برای صنایع دستی روستایی
۷	۰,۰۹۵	۰,۰۲۹۲	۳,۲۴	نوسانات قیمت محصولات و نهاده ها
۱	۰,۱۱۹	۰,۰۳۱۹	۳,۷۴	پایین بودن میزان اشتغال روستایی در استان یزد
۲	۰,۱۱۸	۰,۰۳۱۹	۳,۷۰	عدم تنوع شغلی و بیکاری فصلی در روستاها
۳	۰,۱۱۳	۰,۰۳۲۰	۳,۵۳	پایین بودن سطح درآمد روستایی و پس اندازها
۱۲	۰,۰۸۵	۰,۰۲۷۱	۳,۱۴	ضعف سرمایه گذاری مؤثر در بخش تولید روستایی
۶	۰,۰۹۶	۰,۰۲۸۶	۳,۳۷	پایین بود توان مالی و کمبود نقدینگی در سطح روستاها
۸	۰,۰۹۳	۰,۰۲۸۲	۳,۲۹	کمبود و ضعف خدمات مهندسی و مشاوره ای در زمینه تنوع اشتغال روستایی
۸	۰,۰۹۳	۰,۰۲۹۳	۳,۱۷	سنتی بودن بخش کشاورزی و زیر بخش های متنوع آن در روستاهای استان
۱۴	۰,۰۸۱	۰,۰۲۶۰	۳,۱۲	ضعف نظام بیمه ای تولیدات روستایی علی الخصوص در زمینه بخش های متنوع کشاورزی
۱۱	۰,۰۸۹	۰,۰۲۸۲	۳,۱۵	کمبود و فقدان انبار و سردخانه برای تولیدات روستایی
۸	۰,۰۹۳	۰,۰۲۹۳	۳,۱۸	فقدان صنایع تبدیلی محصولات و تولیدات روستایی
۴	۰,۱۰۶	۰,۰۲۷۳	۳,۸۹	دلالی و واسطه گری در بخش تولیدات روستایی
۱۳	۰,۰۸۳	۰,۰۲۶۷	۳,۱۱	آگاهی و دانش ناکافی بهره برداران در کشاورزی و دامپروری
۱۵	۰,۰۷۲	۰,۰۲۲۰	۳,۲۶	کمبود نیروی فنی و متخصص گردشگر روستایی در سطح شهرستان های استان
۱۰	۰,۰۹۰	۰,۰۲۹۳	۳,۱۱	سختگیری در اعطای اعتبارات خرد بانکی و کمک های بلاعوض به روستاییان
۱۳	۰,۰۸۳	۰,۰۲۶۲	۳,۱۷	ضعف جایگاه اقتصادی فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاهای استان یزد
۹	۰,۰۹۱	۰,۰۲۷۰	۳,۳۹	بالا بودن سطح هزینه نهاده های کشاورزی و دامی در منطقه

۵-۱. تعیین استراتژی و جایگاه اقتصاد روستایی

به طور کلی بر اساس ارزیابی صورت گرفته نمره نهایی قابلیت‌های اقتصاد روستایی استان یزد برابر با ۳,۲۳۵ و نمره نهایی محدودیت‌های استان یزد برابر با ۳,۳۱۵ ارزیابی گردیده است. این امر نشان از ضعف عملکردی برنامه‌ریزی در زمینه اقتصاد روستایی استان یزد دارد. چرا که با قوت‌ها و فرصت‌های موجود در صورت برنامه‌ریزی کارآمد می‌توانست در استان بر ضعف‌ها و محدودیت‌های اقتصاد روستایی فائق آمد. به عبارتی بسیاری از ضعف‌های موجود در اقتصاد روستایی حاصل از کم‌توجهی برنامه‌ریزان به ساختار اقتصاد روستایی و شکست برنامه‌های توسعه در استان است. مواردی همچون عدم تنوع در اقتصاد روستایی، نرخ بیکاری بالا در مناطق روستایی، ضعف صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه، ضعف نظام سرمایه‌گذاری، ضعف نظام بانکی در ارائه تسهیلات، نوسانات قیمت محصولات، ضعف مالی و ناپایدار بودن درآمد روستاییان و غیره از این قبیل موارد است که به یکباره به وجود نیامده و از دیرباز از ضعف‌های اقتصادی مناطق روستایی استان یزد محسوب می‌گردیده و در صورت موفق عمل کردن برنامه‌های توسعه استان یقیناً در وضع کنونی اقتصاد روستایی نمره نهایی قابلیت‌ها بالاتر از محدودیت‌های اقتصادی استان قرار می‌گرفت. علاوه بر این نمره نهایی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) برابر با ۳,۲۹۳ و نمره نهایی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) برابر با ۳,۲۵۷ به دست آمده است که بر اساس مفروضات تکنیک راهبردی سوات؛ جایگاه اقتصاد روستایی استان یزد در مرحله رشد و ساخت قرار می‌گیرد. بر اساس نتایج تکنیک نیز استراتژی مناسب جهت پایداری اقتصاد روستایی در استان یزد استراتژی بازنگری (WO) می‌باشد (جدول ۵ و ۶). این استراتژی با بهره‌گیری از فرصت‌های موجود در محیط خارجی می‌کوشد نقاط ضعف داخلی را بهبود بخشد. به عبارت دیگر این استراتژی به منظور حداقل نمودن ضعف‌های داخلی برای بیشترین استفاده از فرصت‌های محیطی طراحی می‌شود که طی آن از فرصت‌ها جهت کم‌رنگ نمودن نقاط ضعف استفاده می‌شود. امری که نیازمند تأمل برنامه‌ریزان در این زمینه در جهت اتخاذ راهبردهایی در جهت ایجاد تنوع شغلی از نظر بخش‌های اقتصادی استان و تنوع شغلی در بخش کشاورزی؛ ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی در جهت اشتغالزایی و افزایش ارزش افزوده محصولات و تولیدات روستایی؛ بازاریابی محصولات و تولیدات روستایی علی‌الخصوص در زمینه صنایع دستی؛ نگاه مدبرانه در زمینه گردشگری روستایی و ایجاد زیرساخت‌ها و مشوق‌های لازم؛ اتخاذ تدابیری در جهت ثبات قیمت‌ها و حذف واسطه‌ها و دلالت‌ها از بخش روستایی و غیره دارد.

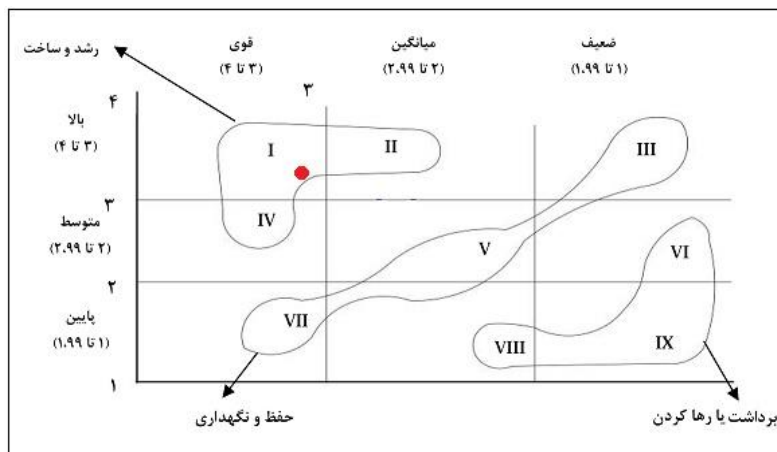
جدول ۵. مجموع امتیاز وزنی متغیرها در تکنیک SWOT

ابعاد	قوت (S)	ضعف (W)	فرصت (O)	تهدید (T)
جمع امتیاز	۱,۴۹۹	۱,۷۹۴	۱,۷۳۶	۱,۵۲۱

جدول ۶. محاسبه درصد قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و تعیین راهبرد

نام شاخص	SWOT				عوامل		عوامل		نوع راهبرد
	T	O	W	S	مثبت	منفی	داخلی	خارجی	
درصد	۲۳,۲۲	۲۶,۵۰	۲۷,۳۹	۲۲,۸۹	۵۰,۲۷	۵۰,۶۱	۴۹,۷۳	۴۹,۳۹	راهبرد بازنگری (WO)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۳. جایگاه اقتصاد روستایی استان بر اساس محدودیت‌ها و قابلیت‌ها

۶. نتیجه گیری

اگر هدف توسعه پایدار را پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بدانیم، این موارد حاصل نمی‌گردد مگر با کاهش و رهایی از چنگال فقر از طریق ایجاد اشتغال برای تهیدستان شهری و روستایی، تأمین حداقل نیازهای اساسی قابل قبول برای همه، بالا بردن بهره‌وری، تعادل بیشتر بین حوزه‌های جغرافیایی و طبقات اجتماعی و اقتصادی، تمرکززدایی و مداخله مردم در تصمیم‌گیری، تأکید بر اعتماد به نفس جمعی و ملی و توازن و بهبود کیفیت محیط زندگی، توازن و تعادل بین منابع و بهره‌برداری و تعادل و عدالت بین نسلی؛ لذا جامعه و مناطق روستایی یکی از کانون‌های مهم برای برآورده ساختن این اهداف خواهد بود و توسعه پایدار روستایی سهم بسیاری در دستیابی به اهداف کلی توسعه پایدار در سطح ملی خواهد داشت. در این راستا بررسی قابلیت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی گامی مهم در برنامه‌ریزی و اقدام در زمینه پایداری روستاها است. چرا که شواهد در اکثریت روستاهای کشور نشان می‌دهد هر چند برنامه‌های توسعه روستایی از نظر اجتماعی، خدماتی و کالبدی جوابگو بوده است اما از نظر اقتصادی نتوانسته است منجر به پایداری در روستاها گردد. لذا شناسایی قابلیت‌های اقتصاد روستایی و اولویت‌بندی آنها در راستای برنامه‌ریزی کارآمد اقتصادی و کاربست این اولویت‌بندی در برنامه‌های توسعه پایدار روستایی همانگونه که در اصل توسعه پایدار نیز مورد تأکید است (تأکید بر برنامه‌ریزی بر اساس توان‌ها و نیازهای جوامع محلی)؛ امری ضروری است. در این راستا پژوهش حاضر به شناسایی نیازهای اقتصادی (قابلیت‌ها و محدودیت‌ها) و اولویت‌بندی در استان یزد پرداخته است. نتایج نشان دهد روستاهای استان یزد از نظر قابلیت‌های اقتصادی دارای ۱۸ قوت و ۱۵ فرصت بوده‌اند که از این میان بالا بودن درصد سواد جامعه روستایی استان در مهارت‌آموزی برای اشتغال و کارآفرینی به عنوان مهمترین نقطه قوت و توان ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی روستایی (کشاورزی، صنعت، معدن، گردشگری) با توجه به مزیت‌های منطقه‌ای مهمترین فرصت بوده است که می‌توان در امر برنامه‌ریزی اقتصادی در راستای پایداری سکونتگاه‌ها مورد اولویت قرار داد. از نظر محدودیت‌ها نیز در استان ۱۹ ضعف و ۱۳ تهدید شناسایی و اولویت‌بندی گردید که پایین بودن میزان اشتغال روستایی در استان یزد به عنوان مهمترین ضعف اقتصادی نواحی روستایی و استخدام نیروی غیر بومی در صنایع موجود در شهرستان‌های استان به عنوان مهمترین تهدید اولویت‌بندی گردیده است. با توجه به اینکه استان یزد از استان‌های صنعتی کشور محسوب می‌گردد و وجود صنایع متنوع از مزیت‌های اقتصادی آن محسوب می‌گردد؛ لذا در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی علی‌الخصوص در زمینه روستایی باید به کارگیری نیروهای بومی در اولویت قرار گیرد و در تدوین اسناد توسعه این موضوع مورد تأکید قرار گیرد. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که محدودیت‌های موجود در استان نسبت به قابلیت‌ها دارای امتیاز بیشتری بوده است که این امر نشان از ضعف برنامه‌ریزی اقتصادی در استان از

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

دیرباز دارد و نشان می‌دهد برنامه ریزی ها و تدوین اسناد توسعه بر اساس قابلیت های منطقه صورت نگرفته است. برنامه ریزی کارآمد و تدوین اسناد کارآمد باید بر اصل توانایی ها و مزیت های منطقه ایی باشد و اگر غیر از آن صورت گیرد منجر به شکست است. در استان یزد نیز بر حسب نتایج پژوهش مشخص گردید که با استفاده از قوت‌ها و فرصت‌های موجود در صورت برنامه‌ریزی کارآمد می‌توانست در استان بر ضعف‌ها و محدودیت‌های اقتصاد روستایی فائق آمد. به عبارتی بسیاری از ضعف‌های موجود در اقتصاد روستایی حاصل از کم‌توجهی برنامه‌ریزان به ساختار اقتصاد روستایی و شکست برنامه‌های توسعه در استان است.

منابع

- ازکیا، مصطفی، ایمانی، علی (۱۳۸۷)، توسعه پایدار روستایی، تهران، انتشارات اطلاعات.
- افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدا...، صادق‌لو، طاهره (۱۳۹۲)، تحلیل محتوایی جایگاه توسعه پایدار روستایی در برنامه‌های بعد از انقلاب اسلامی، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۴۵، شماره ۳، صص ۳۸-۱۹.
- افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدا... (۱۳۸۹)، توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی (تعاریف، دیدگاه‌ها و تجربیات)، تهران، انتشارات سمت.
- ایافت، سید امیر (۱۳۸۷)، دستور کار ۲۱ به زبان ساده، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست با همکاری سازمان ملل متحد و کمیته ملی توسعه پایدار، تهران.
- بدری، سید علی، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۸۲)، ارزیابی پایداری: مفهوم و روش، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۱۸، شماره ۳، صص ۳۴-۹.
- خادمی، حسین، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، هاتفی، زهره (۱۳۹۴)، تدوین برنامه پنج‌ساله توسعه روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکتی در روستای صدرآباد دهستان رستاق استان یزد، روستا و توسعه، دوره ۱۸، شماره ۲، صص ۱۱۰-۸۹.
- زاهدی، محمدجواد (۱۳۹۱)، توسعه و نابرابری، چاپ هفتم، تهران، انتشارات مازیار.
- زاهدی، محمدجواد، غفاری، غلامرضا، ابراهیمی لویه، عادل (۱۳۹۱)، کاستی‌های نظری برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، پژوهش‌های روستایی، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۳۰-۷.
- سلطانی، لیلا، تقیلو، اکبر (۱۴۰۱)، تحلیل ظرفیت پایداری نظام اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان ارومیه)، راهبردهای توسعه روستایی، دوره ۹، شماره ۳، صص ۳۱۱-۲۹۱.
- صامتی، مجید، کرمی، علیرضا (۱۳۸۳)، بررسی تأثیر هزینه‌های دولت در بخش کشاورزی بر کاهش فقر روستایی در کشور، تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۷، صص ۲۳۴-۲۱۳.
- عظیمی آرنای، حسین، نورمحمدی، خسرو (۱۳۹۱)، اقتصاد ایران: توسعه، برنامه‌ریزی، سیاست و فرهنگ، تهران، نشر نی.
- علوی زاده، امیرمحمد، کرمانی، مهدی (۱۳۸۹)، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی رویکردی در توسعه پایدار روستایی، دبیرخانه همایش مجمع تشخیص مصلحت نظام، کشاورزی در افق ۱۴۰۴.
- علوی زاده، محمدعلی (۱۳۸۶)، نقش تنوع فعالیت‌های اقتصادی در توسعه پایدار مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان سمیرم، پایان‌نامه دوره دکتری، دانشگاه مشهد.
- فاطمی، مهران، مطیعی لنگرودیف سید حسن، فرجی، حسنعلی، دربان آستانه، علیرضا، رضایی، حجت (۱۳۹۸)، تحلیل الگوی حاکم بر نظام برنامه ریزی توسعه پایدار اقتصاد روستایی ایران، پژوهش‌های روستایی مشهد، دوره ۸، شماره ۳، صص ۱۱۸-۹۹.
- فراهانی، حسین (۱۳۸۵)، ارزیابی پایداری در نواحی روستایی، مطالعه موردی: شهرستان تفرش، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران.
- کاظمی ثانی، نسرین (۱۳۹۳)، نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در کشور ترکیه، مجله راهبرد توسعه، شماره ۴۴، صص ۱۶۶-۱۴۳.
- کمیته برنامه‌ریزی صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه روستایی (۱۳۸۲)، گزارش محوری توسعه روستایی، تهران، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه روستایی.
- محمدی یگانه، بهروز، ولانی، محمد (۱۳۹۳)، تنوع‌بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار در دهستان مرحمت‌آباد شمالی شهرستان میاندوآب، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره دوم، پیاپی ۸، صص ۷۰-۵۴.
- مرصومی، نفیسه، بهرامی پاوه، رحمت اله (۱۳۹۰)، توسعه پایدار روستایی، تهران، انتشارات پیام نور.

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۲۰. مطیعی لنگرودی، سید حسن، نجفی کانی، علی اکبر (۱۳۹۰)، توسعه و صنعتی سازی روستا، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۲۱. معاونت پژوهش‌های اقتصادی (۱۳۹۳)، درباره برنامه ششم توسعه (فرآیندهای بهبود دهنده برنامه)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۰۲۸.
۲۲. نوابخش، مهرداد، ارجمند، اسحق (۱۳۸۸)، مبانی توسعه پایدار شهری، انتشارات جامعه شناسان، تهران.
۲۳. هریسون، جفری، جان، کارون (۱۳۸۲)، مدیریت استراتژیک، ترجمه بهروز قاسمی، انتشارات هیات.
24. Peter, D. et al. (2004). Rural–urban migration and agricultural productivity: the case of Senegal.
25. LIU, Z. (2008). Human capital externalities and rural–urban migration: Evidence from rural China. China Economic Review. Livelihood Food Policy, Vol. 26, No. 4, PP. 315. Strategies in Rural Africa: Concepts, Dynamics and Policy Implications.
26. Christoun, L. (2005), Agricultural Organizations Debt Adjustment: The Role of the State, the Agricultural Organizations and of the Agricultural bank of Greece, Sineteristiki Poria.
27. Dmurger, S, et al., (2010), rural households' decisions towards income diversification: Evidence from a township in northern China, China Economic Review 21, S32–S44.
28. Spangenberg, J.H. (2005), Economic sustainability of the economy: concepts and indicators, International journal of sustainable DEVELOPMENT, VOL. 8, NOS. 1/2, PP. 47-64.
29. Baumgartner, S., Quaas, M., (2010): What is sustainability economics? Ecological Economics 69, PP. 445–450.
30. Nordin, M. (2000), Indicators of Sustainable Development: The Malaysian Perspective, Universiti Kebangsaan, Malaysia.
31. Lal, R. (2000), “A modest proposal for the year 2001: We can control greenhouse gases and feed the world ... with proper soil management”. Journal of Soil and Water Conservation, Vol. 55, No. 4, pp. 429-433.
32. World Bank, (1995), Rural Nonfarm Employment; Background paper for World Development Report.